

YOSH AVLODDA EKOLOGIK MADANIYATNI RIVOJLANTIRISH

To'rayeva Lutfiyaxon Ilxom Qizi

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti fakulteti TDIU va UrDIU qo'shma

xalqaro ta'lim dasturi talabasi

BA-25 guruhidan

lutfiaturayeva2005@gmail.com

Izoh: Maqolada zamonaviy ekologik inqiroz sharoitida yoshlarda ekologik madaniyatni rivojlantirishning asosiy tashabbuslari va usullari ko'rib chiqiladi. Xalqaro ekologik ta'lim dasturi 160 dan ortiq mamlakatlarning ekologik savodxonlik va mas'uliyatni rivojlantirishga qaratilgan sa'y-harakatlarini birlashtiruvchi markaziy dastur sifatida qaraladi. Yoshlarning ekologik kompetensiyasi va uni amaliy loyiha va ta'lim dasturlari orqali rivojlantirish zarurligiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Maqolada yoshlarda ekologik ongini rivojlantirish, ularning ekologik muammolarni hal etishdagi faolligini oshirishga xizmat qiluvchi ekologik xakatonlar, ko'ngillilar loyihalari, o'quv o'yinlari va interfaol ma'ruzalar kabi zamonaviy ekologik tashabbuslardan namunalar keltirilgan. Muallif barqaror rivojlanish va insonlar va atrof-muhit o'rtasidagi uyg'un o'zaro ta'sirni rag'batlantirish uchun xalqaro hamkorlik va innovatsion yondashuvlarning muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: ekologik ta'lim, ekologik madaniyat, ekologik kompetensiya, barqaror rivojlanish, yoshlar va ekologiya, xalqaro hamkorlik, ekologik tashabbuslar, ekologik xakatonlar, volontyorlik, ekologik ma'rifiy o'yinlar, ekoturizm, interfaol ma'ruzalar.

KIRISH

Xalqaro hamjamiyat 20-asrning ikkinchi yarmida mamlakat va butun sayyoramiz manfaatini uchun atrof-muhitni muhofaza qilish zamonaviy ekologik sharoitda har bir insonning eng oliy burchi ekanligini tushuna boshladi.

Tabiatni vayronagarchilikdan himoya qilish uchun ekologik ta'lim zarur. Bu odamlarga muammolarni, echimlarni va ularni hal qilish usullarini tushunishga yordam beradi. Ekologik muammolar barcha mintaqalar va mamlakatlarga taalluqlidir va ularning chegaralari yo'q va milliy manfaatlar muhim ahamiyatga ega emas. Atrof-muhit muammolari hukumatlar bilan chegaralanib qolmasdan, barcha nodavlat tashkilotlarning hamkorligini talab qiladi. Ekologik ta'limni rivojlantirish uchun xorijlik mutaxassislar tajribasini o'rganish muhim ahamiyatga ega.

Madaniyat har qanday jamiyat va umuman inson mavjudligining ajralmas qismidir. U ijtimoiy me'yor va e'tiqodlarda, moddiy va ma'naviy mehnatda, shuningdek, insoniy munosabatlarning turli shakllarida namoyon bo'ladi. Madaniyat

jamiyatda mavjud bo'lgan har qanday naqsh, me'yor, qoidalar va qadriyatlarni o'z ichiga oladi. Madaniyat inson tomonidan yaratilgan moddiy yoki ma'naviy shakl bo'lishi mumkin. Madaniyat, aniqrog'i, uning xususiyatlari, yoshi, jinsi va millatidan qat'i nazar, har bir insonga xosdir. Madaniyat deganda ma'lum bir davrdagi ma'lum bir guruh va sinfning ijtimoiy, iqtisodiy va ma'naviy hayotining muayyan holati tushuniladi. Madaniyatlar har xil. Ushbu maqola ijtimoiy va ekologik madaniyatni yoshlar jamiyati kontekstida ko'rib chiqadi. Iqtisodiyot, ta'lim va turli innovatsion sohalardagi doimiy o'zgarishlar tufayli yoshlar madaniyati o'zgarib bormoqda.

Jamiyatning yashashi va rivojlanishini ta'minlash maqsadida muayyan guruh a'zolari o'rtasida o'zaro tushunish va o'zaro munosabatni ta'minlashga qaratilgan madaniyatlar sotsiomadaniyatlar deyiladi. Yoshlarning ijtimoiylashuvi uchun ekologik madaniyatni shakllantirish juda muhimdir. Bu nafaqat odamlarga atrof-muhitga yaxshiroq moslashishga yordam beradi, balki ularning atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror atrof-muhitni rivojlantirish uchun mas'uliyatini qanchalik bilishiga ham ta'sir qiladi. Atrof-muhitga ongli munosabat insonning fuqarolik pozitsiyasiga ta'sir qiladi va uni atrof-muhit bilan bog'liq muammolarni hal qilishda faol ishtirok etishga majbur qiladi.

Ma'lumki, shaxsning ijtimoiy-madaniy darajasi bevosita tarbiya jarayoni bilan bog'liq. Bolaning madaniyati tug'ilgan kundan boshlab shakllanadi va oila va oilada qabul qilingan an'analardan boshlanadi. Ushbu ta'lim jarayoni maktab va universitetda davom etadi, bu erda o'qituvchilar bolaning shaxsiyatini shakllantiradi. Bu ham ekologik, ham ijtimoiy madaniyatga ta'sir qiladi.

Inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlarda shakllangan ijtimoiy munosabatlar, axloq va axloqiy me'yorlar tizimi ekologik madaniyat deb ataladi.

ASOSIY QISM

Milliy va xalqaro ekologik ta'lim dasturlarini muvofiqlashtirish va rag'batlantirishning asosiy tashabbusi Xalqaro ekologik ta'lim dasturidir. 1975 yildan beri u 160 dan ortiq mamlakatlarni qamrab oldi va 30 mingdan ortiq odamni ekologik ta'limga o'z hissasini qo'shdi. Xalqaro loyihalarda ishtirok etish odamlarga ekologik muammolar global ahamiyatga ega ekanligini va barcha mamlakatlarning o'zaro hamkorligi va kelishilgan harakatlarini talab qilishini tushunishga yordam beradi.

Barqaror rivojlanishga o'tish nafaqat ijtimoiy-iqtisodiy va ekologik rivojlanish o'rtasidagi mutanosiblikka erishish, balki kelajak avlodlar manfaatlarini ham hisobga olishni anglatadi. Buning uchun nafaqat iqtisodiyot, texnika va madaniyatda, balki ta'lim mazmunining o'zida ham tub o'zgarishlarni amalga oshirish zarur. Global hamkorlikni mustahkamlash va xalqaro loyihalar doirasida tajriba Global hamkorlikni mustahkamlash va xalqaro loyihalar orqali tajriba almashish ekologik muammolarni hal qilishda yangi yondashuvlarni ishlab chiqish va barcha uchun yanada barqaror kelajak yaratishga yordam beradi.

Yoshlarning ekologik kompetensiyasi ularning zamonaviy ekologik muammolarga tayyorligining asosiy jihati hisoblanadi. Bu tushuncha nafaqat tabiat va atrof-muhit haqidagi bilimlar, balki unga g'amxo'rlik qilish muhimligini tushunish bilan ham bog'liq. Ekologik kompetensiyani o'rganishga sotsiologik yondashuv uning sotsial-madaniy mohiyatini ta'kidlaydi. Ekologik kompetensiyaning shakllanishi sotsializatsiya jarayonida sodir bo'ladi, bunda shaxs atrof-muhit bilan o'zaro munosabatda bo'lishni, ekologik muvozanatni saqlashdagi rolini tushunishni va nafaqat o'z ehtiyojlarini qondirishni, balki uning manfaatlarini ham hisobga olgan holda ongli qarorlar qabul qilishni o'rganadi. tabiat va kelajak avlodlar.

Yoshlarning insonning ekotizimlarga ta'sirini tushunish va hisobga olish, kundalik hayotda, masalan, iste'mol qilish, transport tanlash, chiqindilarni yo'q qilish sohasida mas'uliyatli qarorlar qabul qilish qobiliyati barqaror turmush tarzi va turmush tarzini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. jamiyatda ekologik muvozanatni saqlashga yordam beradi. Shunday qilib, odamlar va atrof-muhit o'rtasida uyg'un munosabatlarni yaratish va sayyoramizning barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun yoshlarda ekologik kompetensiyani rivojlantirish muhimligini anglash zarur. Bu nafaqat shaxsning hayot sifatiga, balki butun jamiyat va kelajak avlodlar farovonligiga ham ta'sir ko'rsatadigan jihatdir.

Yoshlarda ekologik madaniyatni shakllantirishning o'zini takomillashtirish innovatsion yondashuvlar va o'ziga xos g'oyalarni talab etadi.

Loyihalar Maqsadlari	Loyihalar Maqsadlari
Ekologik xakatonlar va muammolar.	Ekologik xakatonlar va muammolar.
Atrof-muhit va shahar muammolarini hal qilish uchun 10 ta dasturiy mahsulotlarni ishlab chiqish.	Atrof-muhit va shahar muammolarini hal qilish uchun 10 ta dasturiy mahsulotlarni ishlab chiqish.
Ko'ngillilar dasturlari. “Toza o‘yinlar” loyihasi Sirdaryo bo‘yida o‘yin tadbirlarini o‘tkazish orqali chiqindilarni alohida yig‘ish muhimligini tushuntirish.	Ko'ngillilar dasturlari. “Toza o‘yinlar” loyihasi Sirdaryo bo‘yida o‘yin tadbirlarini o‘tkazish orqali chiqindilarni alohida yig‘ish muhimligini tushuntirish.
Ekologik ta'lim o'yinlari va mobil ilovalar. Atrof-muhitdagi o'z rolini bilish, mas'uliyat hissini shakllantirish.	Ekologik ta'lim o'yinlari va mobil ilovalar. Atrof-muhitdagi o'z rolini bilish, mas'uliyat hissini shakllantirish.
Ekologik turizm va sayohat. Atrof-muhit muammolarini joylarda	Ekologik turizm va sayohat. Atrof-muhit muammolarini joylarda

ko'rish va ekologik muammolarni hal qilishda ishtirok etish.

ko'rish va ekologik muammolarni hal qilishda ishtirok etish.

1. Ekologik xakatonlar va muammolar. Yoshlar ekologik muammolarni hal qilish bo'yicha o'z g'oyalarini taklif qilishlari va amalga oshirishlari mumkin bo'lgan tanlovlar tashkil etish. Bu ularga ijodiy fikrlashni rivojlantirish va ekologik muammolarga innovatsion yondashuvlarni topish imkonini beradi. Misol uchun, Sankt-Peterburgda yaratilgan ECOHACK Ekologik Hackathonni olishimiz mumkin. Ushbu loyiha ikki kun ichida atrof-muhit assotsiatsiyasi uchun zarur bo'lgan xizmatlarning prototiplarini yaratadigan talaba dasturchilarni o'z ichiga oladi. Eng yaxshi g'oyalar IT va atrof-muhit bo'yicha mutaxassislar tomonidan aniqlanadi. G'olib jamoa tajribali murabbiylar bilan loyiha ustida ishlashda davom etmoqda.

Loyihaning maqsadi ekologik va shahar muammolarini hal qilish uchun 10 ta dasturiy mahsulotlarni ishlab chiqishdan iborat. Ishtirokchilar kasbiy mahoratini oshirib, ekologiya va urbanistika sohasida bilimga ega bo'lmoqda. Ushbu loyiha mutaxassislar va mijozlar tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan ekologiya tashkilotlari uchun yangi IT-yechimlarni joriy etish imkonini beradi hamda ekologiya va urbanistika sohasida axborot texnologiyalarini rivojlantirishni ta'minlaydi.

2. Volontyorlik dasturlari.

Yoshlar tabiatni muhofaza qilish, daraxt ekish, chiqindilarni yig'ish va boshqa ekologik ahamiyatga ega tadbirlarda ishtirok etishi mumkin bo'lgan ekologik tadbirlar va loyihalarni o'tkazish. Bu ularga atrof-muhit muammolari bilan bevosita muloqot qilish va ularning ahamiyatini tushunishga yordam beradi.

Masalan, Toshkent viloyatining Chinoz tumanida amalga oshirilgan "Toza o'yinlar" loyihasi. Shuningdek, u dunyoning 30 dan ortiq mamlakatlarida bo'lib o'tdi. "Sirdaryo – do'stlik daryosi" shiori ostida o'tkazilgan aksiyada 100 dan ortiq kishi ishtirok etdi. Ushbu loyiha ekologik ta'lim va ekologiyaga qiziqishni rag'batlantiradi va atrof-muhitni asrashga yordam beradi. U Tabiiy resurslar vazirligi, O'zbekiston Bosh prokuraturasi, ShHTning O'zbekistondagi Xalq diplomatiyasi markazi, O'zbekiston ko'ngillilar uyushmasi, UZUM raqamli xizmatlar ekotizimi va "Toza o'yinlar" xalqaro dasturi bilan hamkorlik qiladi.

Loyihaning asosiy maqsadi Sirdaryo sohilida o'yin tadbirlarini o'tkazish orqali chiqindilarni alohida yig'ish muhimligini tushuntirishdan iborat. Dastur doirasida ekologiya bo'yicha mahorat darsi, axlat yig'ish o'yini, sayr va taqdirlash marosimi o'tkazildi.

3. Ekologik ta'lim o'yinlari va mobil ilovalar. Yoshlarga atrof-muhit, ekotizimlar va ularni qiziqarli tarzda asrash bo'yicha bilimlarini chuqurlashtirishga yordam beradigan interaktiv ta'lim o'yinlari va ilovalarini ishlab chiqish.

Habitactics - tabiatni muhofaza qilishni o'rgatishda yordam beradigan o'yin. Habitactics mobil qurilmalar uchun qiziqarli o'yin. Bu o'yinchilarga turli hududlar va yovvoyi tabiat haqida ma'lumot olish imkonini beradi. Asosiy maqsad - turli xil hayvonlar turlarining sonini kuzatish orqali tabiatdagi muvozanatni saqlash. Habitactics - bu qiziqarli mashg'ulot bo'lib, u sizga atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiatga g'amxo'rlik qilish muhimligini tushunishga yordam beradi. Ushbu o'yinni o'ynab, o'yinchilar o'zlarining harakatlari atrof-dagi dunyoga qanday ta'sir qilishini va nima uchun tabiatni hurmat qilish muhimligini tushunadilar.

4. Ekologik turizm va sayohat.

Yoshlar uchun ekologik sayohatlar, tabiatga sayohatlar va ekspeditsiyalarni tashkil etish. Bu ularga nafaqat tabiat go'zalligidan bahramand bo'lish, balki ekologik muammolarni joyida ko'rish, ularni hal etishda ishtirok etish imkonini beradi.

5. Interfaol ma'ruzalar va mahorat darslari.

Ekologiya sohasi mutaxassisleri o'z tajriba va bilimlarini yoshlar bilan o'rtoqlashadigan tadbirlar, ekologik mavzularda amaliy mashg'ulotlar o'tkazish.

XULOSALAR

Yoshlarda ekologik madaniyat va malakani shakllantirish barqaror kelajakni ta'minlashning muhim jihatlaridan biridir. Buning uchun nafaqat ta'lim tizimidagi o'zgarishlar, balki yoshlarning haqiqiy ekologik muammolarni hal etishda ishtirok etishiga imkon beruvchi innovatsion yondashuvlarni joriy etish zarur. "Xalqaro ekologik ta'lim dasturi" kabi xalqaro loyihalar mahalliy tashabbuslar – ekologik xakatonlar, ko'ngillilar tadbirlari va ta'lim dasturlari bilan bir qatorda tabiatga nisbatan mas'uliyatli munosabatni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu chora-tadbirlar qarorlar qabul qilishda atrof-muhit omillarini hisobga olishga qodir yangi avlodni shakllantirish va jamiyat taraqqiyoti va atrof-muhitni muhofaza qilish o'rtasidagi muvozanatni saqlash uchun sharoit yaratadi. Global hamkorlik va mamlakatlar o'rtasida tajriba almashish, shuningdek, ekologik muammolarni yengish uchun yangi yechimlarni topishga yordam beradi, bu esa oxir-oqibat kelajak avlodlar uchun yanada barkamol va barqaror jamiyatni yaratishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Stepanov S.A. Barqaror rivojlanish uchun ta'lim: MDH mamlakatlarida ta'lim tajribasi va muammolari // Hayot sifati. Ijtimoiy va ekologik muammolar va Belarus va Rossiya ittifoqining ustuvor yo'nalishlari. M., 2006 yil.
2. Ijtimoiy ekologiya URL manzili:
<http://www.bibliotekar.ru/socialnayaecologia/57.ht>
3. Katerniy, I.V. Zamonaviy ijtimoiy falsafa / I.V. Katerniy // Shaxsiyat. Madaniyat. Jamiyat. – 2001. – T. 3. – Nashr. 1(7). – 215 – 228-betlar

4. Yazdanov Z.Sh. Ecologist ong va madaniyatni kuzatish - ecologist barkarorlik garovi sifatida // Ihodiyot va ma'naviy yo'nalish. Ilmiy makolalar issiq. – Samarqand: SamDU Nashri, 2017. – B. 115–122.
5. Ashrapov M. Ekolog dunyoqarash. // O'zbekiston ekologiya xabarnomasi. 2005 yil. 3-son (54). 29-b.
6. Guseinov O.M., Guseinova J.O. Inson atrof-muhitini muhofaza qilish va jamiyatning ekologik ongini shakllantirishda islom qadriyatlarining o'рни va ahamiyati // Islomshunoslik. 2007 yil. № 1.
7. Qistauboev S.U. Shahs ecologist dunyoqarashining tarixiy ildizlari. Zamonaviy dunyoda dolzarb ilmiy tadqiqotlar. 26–27 sentyabr. XVII Xalqaro ilmiy konferensiya. Pereyaslav-Xmelnitskiy. jild. 5. P. 1.